

Motion till riksdagen

1989/90:K209

av Charlotte Cederschiöld (m)

Grundlagsfäst familjerätt

Familjen utgör basen i vår samhällsordning. Familjen är av grundläggande och avgörande betydelse för ett barns utveckling. Möjligheten att få en harmonisk personlighetsutveckling är i allmänhet större om barnet känner trygghet i sin familj. Starka familjeband ger ofta en inre styrka och större möjlighet att klara påfrestningar. Vi har alla, oavsett ålder, ett behov av sådana familjeband.

Familjestrukturen förändras snabbare i ett samhälle med många skilsmässor, samboförhållanden och omgiften. Familjerna ser ut på många olika sätt. Det är då viktigt att samhället värnar om familjen som sådan och stöder den. Det betyder hjälp från vänner, arbetskamrater, skolkamrater, lärare, skolpersonal och daghemspersonal. Lagarnas regelsystem skall vara så utformade att de arbetar med familjen, inte mot den. Man skall inte drabbas av negativa effekter för att man valt att leva som familj, vare sig från skattesynpunkt eller när det gäller socialförsäkringsfrågor.

Familjen är barnets första upplevelse av omvärlden, för spädbarnet den mest betydelsefulla. Barnen skall ha rätt till sina föräldrar, rätt till tid med föräldrarna för att få möjlighet att utveckla starka familjeband. Föräldrar skall ha rätt till sina barn, rätt till så mycket tid med barnen att de kan delta i barnens utveckling, skolarbete och intressen. Det handlar inte om någon siags äganderätt med maktinslag från någondera hållet, som ibland ordet föräldrarätt felaktigt har uppfattats. Det handlar om rätten och tiden att bygga upp en familjenärhet som ger styrka för alla parter.

Stat och samhälle drar nytta av starka familjer och harmoniska individer som fungerar i sin samhällsroll såväl på dagis som i skolan och på arbetsplatsen. Det ligger i det offentliga intresse att familjen fungerar. Myndigheter och samhällsorgan skall på olika sätt försöka stödja familjen vid problem och under kriser, men inte blanda sig i oträngt mål. Integriteten skall respekteras.

Rätten till familjen skall vara en rätt för barnen till föräldrarna, båda sina föräldrar och för föräldrarna till sina barn – oavsett förändrade boende- och familjestrukturer. Det kräver en samhällsordning som ger utrymme för familjegemenskap och som innebär att man får tid och ork för varandra. I annat fall kan familjeansvaret inte upprätthållas.

En sådan generell rätt måste givetvis brytas i de fall där barnen riskerar att fara illa och där avsteg måste göras på grund av ett beteende från någon

part som skadar andra i familjen. Även fall där risk för skada föreligger, måste bryta sådan familjerätt, till exempel där sexual- eller våldsbrott eller misstanke därom finns med i familjebilden. Detta skall regleras i särskild författning, till exempel om vård av unga, LVU.

Föräldrarnas ansvar för barnens fostran är en grundläggande rättighet och skyldighet. Föräldrar måste då också ha det yttersta avgörandet när det gäller barnens uppväxtmiljöer som skola, daghem, fritidshem och annat som tillhör barnens vardag. Behoven är olika i olika familjer. Därför behövs också olika former av barnomsorg och skolor. För vissa är läget avgörande, närheten till hemmet eller till föräldrarnas arbetsplats, för andra avgör verksamhetens innehåll. Vissa barn vill utveckla någon särskild begåvning och kan därför vilja vistas i en miljö där just det intresset stimuleras. Familjerna bör få ett större inflytande över dessa frågor som så påtagligt påverkar familjens liv.

Ekonomisk styrning från politikerna försvagar familjerna. Staten skall i sin bidragsgivning inta ett neutralt förhållningssätt. En politik som inte tar hänsyn till familjen är ingen familjepolitik. Den familjepolitik som funnits har successivt övergått i en "barnomsorgspolitik". Men familjen har ett mycket större ansvar än tillsyn av små barn. Denna tilltro till att kommunala daghem skulle kunna överta familjens uppgift har medfört en generell försvagning av familjen och försvårat dess ansvarstagande i många avseenden. Det finns experter som menar att detta kan avläsas i ett ökat antal självmordsförsök bland barn, en ökad ungdomsbrottlighet samt oro i skolan med mera.

Skattepolitik och vårdnadsstöd för olika kategorier skall utformas till familjens skydd och inte så att familjen försvagas. Det innebär att hänsyn måste tas till försörjningsbördan vid beskattningen. I hänsyn måste också tas till vårdnadsansvar för små barn.

Ensamföräldrarnas svårigheter måste underlättas då just dessa familjer drabbats särskilt hårt av avskaffat förvärvsavdrag, skattereduktion, begränsade avdrag för underhåll och annat som kan bidra till att familjeansvaret försvagats. Om lagstiftaren urholkar möjligheterna till ansvarstagande drabbas detta individen och ytterst samhället som sådant. Verkligheten kommer att kräva en annan, positiv inställning till familjen. Redan i dag misslyckas det offentliga med att tillhandahålla tillräckligt antal barnomsorgsplatser och vårdplatser för äldre. Prognosen vad gäller barnomsorg pekar på en brist på 85 000 platser år 1991.

Existensminimireglerna är ett annat exempel på den negativa familjesyn lagstiftaren ger uttryck för. Den mamma som på heltid vårdar sex barn under fem år anses "frivilligt avhålla sig från arbete", trots att daghemsvård för barnen skulle kosta 350 000 kronor om året. Inte ens trebarnsfamiljen med en heltidsarbetande och en sex-timmarsarbetande får socialbidrag om den disponibla inkomsten understiger socialbidragsnormen enligt regeringsrättens majoritet (tre mot två). Arbete i familjen värderas till 0 timmar, oavsett hur många barn familjen har och hur många timmar som de facto går åt. Arbete i familjen förnekas, anses inte existera när det handlar om barn – som mest av alla är beroende av familjens trygghet.

Respekt för familjen och förståelse för dess betydelse i samhällsordningen

kan inte kombineras med ett skattesystem som tvingar familjer att söka bidrag på grund av för högt skattetryck utan hänsyn till försörjningsbörd, så kallad rundgång. Marginaleffekterna från bidragssystemen har en hämmande effekt på tillväxt och utveckling. Systemen bör därför ändras så att merparten av rundgången försvinner.

Genom ekonomisk diskriminering av vissa boendeformer fråntas familjen en av de viktigaste förutsättningarna att själva skapa starka familjer. Familjens boende skall avgöras av familjen och lagstiftaren skall förhålla sig neutral gentemot olika boendeformer.

Hushållssparandet måste underlättas för att familjen skall ha en ekonomisk buffert som trygghet som i så många andra länder.

De krav som tidigare framförts på en grundlagsfäst föräldrarätt har avfärdats med svårigheterna att utforma sådana lagregler (1988/89:KU 11). Man kan dock konstatera att tidigare grundlagsfäder tillfredsställande lyckats lösa svårare konstitutionella frågor. Det borde därför vara rimligt att en utredning fick tillfälle att pröva hur formuleringen skulle kunna lösas. Familjerätten skulle i enlighet med vad som framförts i motionen ha en vidare innebörd än föräldrarätt.

Föräldrarätten finns i internationella rättighetskataloger. Grundlagsrättigheter kräver konstitutionell kontroll för att få validitet. Det finns länder med högravande rättighetskataloger där de mest elementära mänskliga rättigheter dagligen nonchaleras. Kontrollen av grundlagsrättigheterna är i vårt land överhuvudtaget synnerligen svag.

Kontrollen av grundlagsrättigheterna behöver stärkas. Rättighetskatalogen bör innehålla de grundläggande rättigheter en människa bör ha. Till dessa måste definitivt rätten till sin familj anses höra.

En grundlagsfäst familjerätt skulle ha ett symbolvärde när det gäller att stärka familjens roll i samhället, familjens ansvarstagande och familjens roll i barnens liv.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs
att riksdagen hos regeringen begär utredning syftande till författningsmässig reglering av familjerätten i grundlagen.

Stockholm den 11 januari 1990

Charlotte Cederschiöld (m)